

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 Management Techniques in Learning History for Social Studies Teachers in the 21st Century

วิภาดา พินลา¹
Wipada Phinla¹

¹ อ., สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer, Teaching Liberal Art Program (Teaching Social Studies), Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, 90110

บทคัดย่อ

สังคมโลกในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ทันกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ครูสังคมศึกษาต้องศึกษา ค้นคว้า พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้สม่ำเสมอ โดยการ ใช้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นกรณีศึกษาจากการสร้างบรรยากาศเรียนรู้ที่สนุกสนาน ทำลายผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าที่ดีงาม มองเห็นคุณค่า ในตนเองและผู้อื่นในสังคมที่หลากหลาย มีความรักชาติ รักแผ่นดิน ไม่หลงลืมบรรพบุรุษ เป็นพลเมืองดี มีสำนึกที่ต่อความเป็นชาติไทย และภูมิใจในความเป็นไทยที่จะดำรงรักษา ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: เทคนิคการจัดการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ครูสังคมศึกษายุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

Abstract

Progress in science and technology of global society these days enables humans to have easy and quick access to information occurring in this borderless world. There is a need in the modification of education to keep up with political, economic and social changes so that students can become good citizens and live happily with others. This forces social studies teachers to develop their learning processes in a regular basis using the lessons from the past as a case study in order to make learning atmosphere enjoyable and challenging. Learners are encouraged to appreciate their cultural roots, see their own values including those of others in order to live in the society of diversity so that they can be instilled with patriotism, retain their ancestral heritage, become good citizens and fully aware of Thai nationhood. Students are taught to be proud of being Thai as a sustained concept.

Keywords: Learning Management Techniques, History, Social Studies Teacher in the 21st Century Era

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมอารยะได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ได้ศึกษาประสบการณ์ทั้งที่เป็นความสำเร็จ และความล้มเหลวเพื่อเป็นเครื่องตัดสินใจการดำเนินการต่อไปในอนาคต ประวัติศาสตร์จึงมีส่วนช่วยให้คนในสังคมหนึ่งรู้สึกว่าได้ร่วมชะตากรรมเดียวกัน มีอัตลักษณ์ของความเป็นชาติและความหวงแหนอธิปไตย อย่างไรก็ตาม การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และชี้ให้เห็นพัฒนาการของมนุษยชาติตามช่วงของเวลาต่าง ๆ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจอารยธรรมของมนุษย์ เข้าใจความเหมือนและความแตกต่างของผู้คนในแต่ละพื้นที่ มีเพียง “ครูประวัติศาสตร์” ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะสามารถฉายภาพอดีตเหล่านั้นให้เห็นได้อย่างชัดเจน [1] แต่ในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์ในระดับโรงเรียนประสบปัญหาในหลายประการ ปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญหาจากตัวครูผู้สอน ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยขาดความเข้าใจในวิธีการทางประวัติศาสตร์และความลึกซึ้งในเนื้อหา ครูยังใช้วิธีการสอนด้วยการ “เล่าเรื่องอดีตเพื่อให้ท่องจำ” มากกว่า “เล่าเรื่องอดีตเพื่อตอบคำถามว่าเพราะเหตุใด หรือ ทำไมจึงเกิดขึ้น หรือ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ และที่เป็น เป็นอย่างไร คนในสังคมแก้ไขอย่างไร กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องการถามเพื่อค้นหาคำตอบจากหลักฐาน” มิใช่การเล่าเรื่องเพียงอย่างเดียว [2] ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์จึงกลายเป็นการเรียนรู้แบบท่องจำ ขาดการคิดวิเคราะห์มากกว่าให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์ ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนเกิดน่าเบื่อหน่าย ส่งผลให้ผู้เรียนไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ในที่สุด

ดังนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการกระตุ้นผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความเข้าใจ ความรัก และความภูมิใจในชาติของตน เข้าใจลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ กัน และที่สำคัญผู้เรียนประวัติศาสตร์จะได้รับการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ การแยกแยะข้อเท็จจริงจากข้อมูลหลักฐาน ให้รู้จักคิดเป็น ไม่หลงเชื่อสิ่งใดง่าย ๆ โดยมีได้พิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน ได้ฝึกฝนการอ่าน การเขียน การเล่าเรื่อง และการนำเสนออย่างมีเหตุผล อันเป็นกระบวนการสร้างภูมิปัญญาอย่างแท้จริง

ลักษณะของผู้เรียนในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน โดยครูผู้สอนไม่ทอดทิ้งผู้เรียนคนใดแม้เพียงคนเดียวไว้ข้างหลัง ดังนั้น ครูผู้สอนสังคมศึกษาจำเป็นต้องทราบว่าคุณสมบัติของผู้เรียนของตนเองนั้น เป็นลูกศิษย์แบบไหน ศิษย์ของครูในวันนี้เป็นอย่างไร เพื่อให้ครูสามารถวางแผนทางการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ครูต้องการ โดยแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช [3] ได้เสนอว่า ลักษณะ 8 ประการของเด็กสมัยใหม่มีดังนี้

1. มีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่น่าสนใจ แสดงความเห็น และลักษณะเฉพาะของตน
2. ต้องการดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ตรงตามความพอใจและความต้องการของตน (Customization & Personalization)
3. ตรวจสอบหาความจริงเบื้องหลัง (Scrutiny)
4. เป็นตัวของตัวเองและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อรวมตัวกันเป็นองค์กร เช่น ธุรกิจ รัฐบาล และสถาบันการศึกษา
5. ความสนุกสนานและการเล่นเป็นส่วนหนึ่งของงาน การเรียนรู้และชีวิตทางสังคม
6. การร่วมมือ และความสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของทุกกิจกรรม
7. ต้องการความเร็วในการสื่อสาร การหาข้อมูล และตอบคำถาม
8. สร้างนวัตกรรมต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต

นอกจากนั้น เด็กยุคนี้เป็นคนยุคเจนเนอเรชั่นใหม่ (Generation Z) ที่ชอบใช้อินเทอร์เน็ตในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ครูในสถานศึกษาทุกวิชาอาจช่วยกันวิเคราะห์ให้ผู้เรียนไว้ใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ เช่น การศึกษาถึงลักษณะภูมิหลัง ครอบครัวของผู้เรียน การอบรมเลี้ยงดู สภาพปัญหาและสาเหตุการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ฯลฯ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช [3] ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญด้านการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มี 5 ประการ คือ

1) การเรียนรู้ที่แท้จริง (Authentic Learning) เป็นการออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด โดยขึ้นอยู่กับบริบท หรือสภาพแวดล้อม เพราะห้องเรียนไม่ใช่บริบทที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกเพราะห้องเรียนไม่เหมือนสภาพในชีวิตจริง

2) การสร้างแบบจำลองทางจิต (Mental Model Building) เป็นการอบรมบ่มนิสัย หรือการปลูกฝังความเชื่อหรือค่านิยม โดยการนำเอาประสบการณ์

มาสั่งสมจนเกิดเป็น กระบวนทัศน์ (หรือความเชื่อ ค่านิยม) และเอามาโต้แย้งความเชื่อหรือค่านิยมเดิมจนทำให้ละจากความเชื่อเดิมแล้วหันมายึดถือความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ใหม่

3) แรงจูงใจภายใน (Internal Motivation) เป็นการเรียนรู้ที่อยู่ภายในตัวคน ไม่ใช่ขับเคลื่อนด้วยอำนาจของครูหรือพ่อแม่ เด็กที่เรียนเพราะไม่อยากขัดใจครูหรือพ่อแม่ จะเรียนได้ไม่ดีเท่าเด็กที่เรียนเพราะอยากเรียน เมื่อเด็กมีฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา (อิทธิบาทสี่) ก็จะตามมา ทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยง

4) ความหลากหลายทางพหุปัญญา (Multiple Intelligence) มนุษย์เรามีพหุปัญญา และเด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดต่างกัน รวมทั้งสไตล์การเรียนรู้ก็ต่างกัน ดังนั้น ครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

5) การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) การเรียนรู้เป็นกิจกรรมทางสังคม หากยึดหลักการนี้ครูเพื่อศิษย์ก็จะสามารถออกแบบกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ศิษย์เรียนสนุก และเกิดนิสัยรักการเรียน เพราะการเรียนรู้จะไม่ใช้กิจกรรมส่วนบุคคลที่ห้อยเหมา น่าเบื่อ

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้ในชุดความรู้ที่สำคัญเฉพาะจากโรงเรียนอีกต่อไป เพราะในอนาคต ผู้เรียนต้องเติบโตออกไปเผชิญสถานการณ์จริงที่ต้องคิด ลงมือทำ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ดังนั้น การรับชุดความรู้จากสังคมโดยรอบ โดยเฉพาะจากสื่อมวลชน และอินเทอร์เน็ต ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ นอกโรงเรียนนั้น จะเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่ครูส่งเสริมศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์

คำว่า “ประวัติศาสตร์” มีที่มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “History” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “Histori” หรือ “Historia” แปลว่า การสืบสวน สอบสวน ผู้ที่บัญญัติศัพท์ใช้เป็นคนแรก คือ เฮโรโดตัส (Herodotus, 484 – 425 B.C.) ประชาชนชาวกรีกโบราณผู้เริ่มต้นคำว่าทางประวัติศาสตร์ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ [4] อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์จึงเป็นการศึกษาเรื่องราวของอดีตที่นักประวัติศาสตร์ค้นคิดขึ้นมาอย่างมีหลักฐาน แล้วนำมาถกเถียงถึงความหมายของเรื่องราวต่าง ๆ ในปัจจุบัน [5] สอดคล้องกับ ดนัย ไชยโยธา [6] กล่าวว่า ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวที่มนุษย์ได้กระทำไว้ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์ได้ศึกษาประดิษฐ์ขึ้นในด้านศิลปะ สงคราม การเมือง การปกครอง วรรณคดี ลัทธิ ศาสนา ปรัชญา สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และความหวัง

กับความหวาดกลัวของมนุษย์ และการต่อสู้เพื่อดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ประวัติศาสตร์จึงเกิดจากความมีสามัญสำนึกของมนุษย์อันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิดและพยายามเรียนรู้ เข้าใจตนเองโดยอาศัยประวัติศาสตร์เป็นเครื่องนำทาง และมีการบันทึกเรื่องราวการศึกษาค้นคว้า การตรวจสอบพิจารณาโดยอาศัยหลักฐานที่เหลืออยู่มาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ วงเดือน นาราสัจจ์ [7] ได้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่มีหลักฐานยืนยันและตรวจสอบได้ เรื่องราวในอดีตหรือความจริงในอดีตที่นักประวัติศาสตร์เรียงร้อยขึ้นมา โดยอาศัยข้อมูลที่เชื่อว่าเป็นความจริงและถูกต้องประกอบการวิเคราะห์หรือข้อสมมติฐานของตน

การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างถูกวิธีไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ชาติหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวทางที่ควรปฏิบัติคือ ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่อง “ท่องจำ” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของการ “ตั้งคำถาม” เพื่อให้เกิดความคิด อันอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การสร้างสติปัญญาแก่ผู้ศึกษา [8] ดังที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ระบุไว้ว่า ในปัจจุบันผู้สอนประวัติศาสตร์จะเน้นแต่ว่าประเด็นศึกษา “มีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่” เท่านั้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะเนื้อหาไม่สามารถสร้างประโยชน์ที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนได้ หากแต่เมื่อได้สร้างความเข้าใจว่า “ทำไมถึงเกิด ทำไมถึงเป็น ทำไมถึงเปลี่ยน และเกิดขึ้นได้อย่างไร เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร มีผลต่ออะไรอย่างไบบ้าง” จึงจะเป็น “มีออซิฟ” อย่างแท้จริง [1] ดังนั้น ผู้สอนในยุคใหม่นี้จำเป็นต้องถ่ายทอดประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนกระตุ้นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับมนุษยชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน สนองความอยากรู้อยากเห็นส่งผลให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในเรื่องราวของชนชาติต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัย ตลอดจนความคิดและการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนชาตินั้น ๆ ให้จรรงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และความเข้าใจในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การประกอบอาชีพชนชาติต่าง ๆ ช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความคิดเชิงวิพากษ์ วิจารณ์ และพินิจพิจารณาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ปัญหาของชุมชนสมัยใหม่ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยการอภิปราย และการหาข้อสรุปโดยการประนีประนอมเข้าหากัน [9]

สำหรับความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์นั้นมีมากมาย เพราะประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่มนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียนให้แก่ปัจจุบัน โดยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานการตัดสินใจเหตุการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [1] ได้อธิบายไว้ว่า ประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจปัญหาและสิ่งแวดล้อมของสังคมปัจจุบัน ประวัติศาสตร์หรือการสืบสวนอดีตของมนุษย์ ทำให้เราได้ว่ารู้ ว่า พฤติกรรมและความคิด ความเชื่อของ ผู้คนในสังคมเกิดขึ้นได้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการมาอย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจปัญหาอย่างมีเหตุมีผล มาตรการในการแก้ปัญหาจึงมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. รู้รากเหง้าความเป็นไทย เข้าใจและภูมิใจในชาติตน เหตุการณ์สำคัญในอดีตของสังคมไทย เริ่มตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน การสร้างบ้านเมือง การขยายอาณาเขตเพื่อสร้างความมั่นคง ซึ่งเป็นผลมาจากวีรกรรมและความเสียสละของบรรพบุรุษ ทำให้ผู้เรียนรู้รากเหง้าความเป็นไทย จนเกิดความรัก ความเข้าใจ และภูมิใจในชาติตนให้กับผู้เรียน ซึ่งศาสตร์อื่น ๆ ย่อมไม่สามารถทำบทบาทหน้าที่นี้ได้ดีเท่าประวัติศาสตร์

3. รู้บทเรียนในอดีต เห็นข้อบกพร่อง-ความผิดพลาด ความสำเร็จ ความติงามของบรรพบุรุษ ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ว่าทำไม และอย่างไร (why/how) ซึ่งไม่ใช่การสอนเพียงให้รู้ว่ามีใคร ได้ทำอะไร ที่ไหน และเมื่อไร (who what where when) เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในแง่ที่เป็น “บทเรียนในอดีต” ว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความอ่อนแอของผู้นำความล้มเหลวในอำนาจหรือการสะสมปัญหา จนยากจะแก้ไข

4. รู้ความเป็นมาและวัฒนธรรมของประเทศตน และประเทศอื่น ๆ รวมถึงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การทำความเข้าใจรากเหง้าความเป็นไทย รวมถึงความเข้าใจรากเหง้าของมนุษยชาติที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ กันด้วย ดังนั้น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างถูกต้อง จะทำให้เข้าใจลักษณะเฉพาะของชนชาติอื่น ประเทศอื่น หรือภูมิภาคอื่นด้วย อันเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีอย่างแท้จริง

5. รู้บันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต การรับรู้เรื่องราวในอดีตไม่จำเป็นที่จะต้องมาจากการเรียนจากครูในห้องเรียนเท่านั้น แต่ผู้เรียนหาความรู้ได้จากการอ่านบันทึกของเหตุการณ์ ดังนั้น ในแง่นี้ประวัติศาสตร์จึงเน้นในเรื่องการอ่านอย่างระมัดระวัง เช่น จากห้องสมุด หรือจากอินเทอร์เน็ต มิใช่ “ภาพอดีต” ที่เป็นความจริงทั้งหมด แต่เป็นเพียงข้อมูลบางส่วนที่ได้จากการติดต่อที่ไม่ยืนยันความถูกต้อง

6. รู้วิธีการศึกษาเรื่องราวสำคัญ ๆ ที่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริง การเรียนรู้อดีตของสังคมมนุษย์ ผู้เรียนต้องใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวาง ทั้งการอ่าน

เอกสารการสอบถามจากผู้รู้ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และหลักฐานทางโบราณคดีประกอบ ให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่สืบค้นจนสามารถตอบคำถามประเด็นที่ตั้งไว้

ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นมาแล้วในสังคมมนุษย์ จึงมีวิธีการไม่ยาก ที่ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากกระบวนการสืบสวนค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความเข้าใจว่า ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไรจึงจะตอบสนองหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ต่อผู้เรียนสูงสุด

หลักสูตรสู่การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในชั้นเรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน [10] ได้ระบุว่าการจัดทำรายวิชาประวัติศาสตร์เริ่มต้นจากศึกษามาตรฐาน การเรียนรู้ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มีมาตรฐานการเรียนรู้ทั้งหมด 3 มาตรฐาน เป็นหลักการสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยมาตรฐานการเรียนรู้ เขียนขมวดรวมเอาความรู้ กระบวนการและเจตคติ/ค่านิยมที่สำคัญ อันเป็นลักษณะ เฉพาะของประวัติศาสตร์เอาไว้ด้วยกัน ดังนี้

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัย ทางประวัติศาสตร์สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึง ความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

จากมาตรฐานการเรียนรู้ 3 มาตรฐาน ข้างต้น สามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยง สาระของความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติค่านิยม ของทั้ง 3 มาตรฐานการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ให้สัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ความรู้

ประกอบด้วย เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลและหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น ความเป็นมาของชาติไทย

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย และบุคคลสำคัญที่มีส่วนปกป้องและสร้างความเจริญรุ่งเรืองของชาติ

2. ทักษะกระบวนการ

ประกอบด้วยการอ่านอย่างกว้างขวาง การสังเกต/เปรียบเทียบ, การรวบรวมข้อมูล และจัดระบบข้อมูล สรุปจับประเด็นได้ชัดเจน ทักษะในการตรวจสอบ ประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐาน ทักษะในการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ทักษะในการวินิจฉัยแยกแยะข้อเท็จจริง ทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดอย่างมีวิจารณญาณ การย่อความและเรียงความ การเขียนด้วยภาษาสละสลวย และ การเล่าเรื่องโดยอ้างอิงข้อมูลหลักฐาน

3. เจตคติและค่านิยม

ประกอบด้วย ความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ชาติ อยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างสันติสุข สามารถใช้หลักเหตุผลในการดำเนินชีวิตและ ความรักชาติและภูมิใจในความเป็นไทย

จากหลักสูตรสู่การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดังกล่าว สรุปได้ว่าครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่หลักสูตรของชาติกำหนดให้ชัดเจน เพราะหลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศให้ครูเดินตามกรอบในทิศทางที่สังคมคาดหวังหรือกำหนดไว้ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ และเจตคติ/ค่านิยม จากมาตรฐานการเรียนรู้ ทั้ง 3 ข้อ แล้วนำมาจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษา คำอธิบายรายวิชา เพื่อสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานตามลำดับดังที่ผู้เขียนทบทวนตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ และหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสาระประวัติศาสตร์ เช่น สร้างจิตสำนึกและธำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นพลโลก

2. วิเคราะห์สมรรถนะสำคัญต่อผู้เรียนว่าเมื่อเรียนวิชาประวัติศาสตร์แล้วผู้เรียนจะต้องเกิดสมรรถนะที่สำคัญทั้ง 5 ประการอย่างไรบ้าง โดยพยายามเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับสมรรถนะทางประวัติศาสตร์ เช่น ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

3. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะสำคัญที่สอดคล้องกับคุณลักษณะทางประวัติศาสตร์ โดยเน้นการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม การตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

การยอมรับในความแตกต่างของมนุษยชาติ การอยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างสันติสุข และใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตซึ่งรายวิชาประวัติศาสตร์สามารถใช้เป็นรายวิชาในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้หลายประการ ผู้สอนสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสาร “แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551”

4. จัดทำคำอธิบายรายวิชาในรายวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นรายวิชาพื้นฐาน โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้จากสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ ตามมาตรฐาน ส 4.1-ส 4.3 โดยเขียนในลักษณะความเรียง ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ทักษะ กระบวนการ/สมรรถนะและคุณลักษณะ เจตคติทางประวัติศาสตร์ คำอธิบายรายวิชาเป็นการอธิบายภาพรวมของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ให้เห็นข้อมูลว่ามีเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอย่างไร มีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร เนื้อหาสาระโดยสังเขป มีอะไรบ้าง ซึ่งในระดับของคำอธิบายรายวิชานั้น สถานศึกษาสามารถพิจารณาใช้สาระการเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่นมาบูรณาการเข้าไปได้ด้วย เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

5. วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา เพื่อจัดทำโครงสร้างหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ โดยกำหนดสาระสำคัญ เวลาเรียนและน้ำหนักคะแนนแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และเน้นการบูรณาการ โดยสาระเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้เรียนในทุกระดับชั้นได้เรียนตามที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดประกอบไปด้วย

- 1) เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
- 2) วิธีการทางประวัติศาสตร์
- 3) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ
- 4) เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์
- 5) ความเป็นมาของชาติไทย ประวัติ ผลงานของบุคคลสำคัญที่มีส่วนสร้างสรรค์ และปกป้องรักษาชาติไทย
- 6) วัฒนธรรมไทย
- 7) ภูมิปัญญาไทย

6. ดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าวข้างต้น ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นทักษะสำคัญขอวิธีการทางประวัติศาสตร์ เช่น ทักษะในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลหลักฐาน ทักษะการประเมินความน่าเชื่อถือ ทักษะในการจัดระบบข้อมูล ทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์วิจารณ์

อย่างมีเหตุผล ทักษะในการวินิจฉัยแยกแยะข้อเท็จจริง ฯลฯ ทั้งนี้ ครูผู้สอนจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะย่อย ที่จะส่งผลให้เกิดทักษะตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้น อย่างกว้างขวาง สังเกตเปรียบเทียบแยกแยะและจำแนกข้อมูล การสำรวจและสืบค้น การนำเสนออย่างมีเหตุผล

จากที่กล่าวมาจะพบว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ คือ การสร้างความเข้าใจ “เหตุการณ์” ในเชิงการคิดวิเคราะห์ความจริงในอดีต ประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่เป็นเรื่องการสอนเนื้อหารายละเอียดซึ่งเป็นผลให้ประวัติศาสตร์ กลายเป็นข้อมูลที่มากมายและน่าเบื่อหน่าย ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ต้องเข้าใจว่าข้อมูล สำหรับประวัติศาสตร์ คือ “ฐานความคิดเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เรื่องราวที่ผ่านมา” หากครูผู้สอนเข้าใจประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ต้องการพัฒนา “คน” ในบริบทของสังคมไทยและสังคมโลก อย่างมีประสิทธิภาพ

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในรายวิชาประวัติศาสตร์ ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ครบ 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล สามารถค้นคว้าหาความรู้ ด้วยตนเองโดยอาศัยการสืบเสาะ สืบค้น เสาะหา สำรวจ ตรวจสอบอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้จนสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาในอนาคต ซึ่งได้มีนวัตกรรมการได้เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไว้มากมายดังนี้

1. วิธีการทางประวัติศาสตร์

ในการสอนสาระประวัติศาสตร์ ผู้สอนอาจนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ ที่ประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอน [11] คือ

1) ขั้นกำหนดปัญหาหรือสมมติฐาน (Setting up Problem or Hypothesis) โดยการใช้การสังเกตของผู้เรียนและผู้สอนรวมกัน เพื่อให้พบข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์หรือพฤติกรรมของบุคคลในประวัติศาสตร์ จากนั้นดำเนินการศึกษาขอบเขต และแนวทางปัญหาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงโดยละเอียด แล้วให้ผู้เรียนคาดเดาคำตอบ หรือกำหนดแนวทางที่คาดว่าเป็นไปได้ในรูปแบบของการตั้งสมมติฐาน

2) ขั้นแสวงหาความรู้โดยการรวมหลักฐาน (Data Collection) ผู้สอนให้คำแนะนำ เกี่ยวกับวิธีการค้นคว้า และบอกแหล่งที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาและรวบรวมหลักฐานได้

อาจกำหนดให้ในรูปของการบอกบรรณานุกรมหรือหนังสืออ้างอิง และถ้าเป็นไปได้ ผู้สอนอาจเตรียมหลักฐาน เอกสารไว้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการตอบสนอง ความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนประการหนึ่งที่สำคัญต้องมีการจำแนกประเภทของ หลักฐานขั้นต้น ขั้นที่สอง และขั้นที่สามเพื่อความน่าเชื่อถือในหลักฐานเป็นเกณฑ์

3) ขั้นวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis & Evaluation) ผู้สอนต้องอาศัยหลักการสำคัญซึ่งแยกเป็น 2 ขั้น คือ

3.1) การประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน เพื่อตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานที่ไม่ใช่หลักฐานขั้นต้น การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังในบทความย่อ บทนำ บทสรุป ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดอย่างคร่าว ๆ ได้

3.2) การประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) การที่ผู้เรียนพยายามใช้ความเฉลียวฉลาดและความรอบรู้ค้นหาเหตุผล ความคงเส้นคงวา ความเป็นจริง และสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียงถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุดในช่วงตอนการสังเคราะห์

4) ขั้นตีความและสังเคราะห์ (Data in Interpretation and Synthesis) การนำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความและสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปแบบของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์เป็นเรื่อง ๆ โดยนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบแล้วจึงสรุปผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็นความคิดรวบยอด การเรียนรู้

5) ขั้นนำเสนอข้อมูล (Presentation) การนำเสนอความรู้และแนวความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วต่อผู้อื่น โดยการบรรยาย การอภิปราย การสัมมนา การเขียนบทความ การทำรายงาน และอื่น ๆ ซึ่งผู้นำเสนอต้องใช้ความสามารถในการร่างโครงเรื่อง และแนวทางการเขียนอย่างรัดกุมเพื่อให้นำเสนอใจ มีคุณค่า มีความต่อเนื่อง เข้าใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามการนำเสนอ

สิริวรรณ ศรีพล [12] ได้เสนอ การสอนประวัติศาสตร์โดยเน้นผู้เรียนเป็นหลัก มีอยู่หลายวิธีด้วยกันที่ครูสามารถนำมาใช้สอนในห้องเรียนได้ ในที่นี้จะเน้นวิธีที่สำคัญ ที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการศึกษาหาความรู้ ซึ่งครูสามารถนำวิธีการนั้นมาใช้เป็นแนวในการเรียนการสอนได้ ได้แก่

2. วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ล้วนมีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ แต่ในบางครั้งหลักฐานอาจมีไม่เพียงพอ ทำให้การค้นคว้างานของนักประวัติศาสตร์ไม่สมบูรณ์ นักประวัติศาสตร์จึงใช้วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพื่อการค้นคว้าหาข้อมูลประกอบ ทำให้งานศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์สมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า เป็นวิธีการหนึ่งที่คุณสอนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ การสอนสาระประวัติศาสตร์ในโรงเรียน ผู้สอนส่วนใหญ่มักใช้วิธีการบรรยายเนื้อหา ทำให้นักเรียนเห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ต้องท่องจำ น่าเบื่อหน่าย เป็นวิชาที่ศึกษาแต่เรื่องของอดีตที่อยู่ห่างไกล วิชาประวัติศาสตร์จึงดูด้อยค่าไป ดังนั้นผู้สอนจึงต้องทำให้วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่น่าสนใจและมีชีวิตชีวา การนำวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่ามาใช้ในห้องเรียนอาจทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ Mchaffy and Davis [13] ได้ชี้ให้เห็นว่า วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา และนักเรียนจะรู้สึกเหมือนว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์มีอยู่รอบตัวเขา

Leonard H. Clark [14] ได้เสนอกิจกรรมการสอนและยุทธวิธีในการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

1. สอนให้นักเรียนมีโอกาสดูฝึกวิธีวิเคราะห์พิจารณาข้อมูลทั้งภายนอกและภายใน โดยการพิจารณาว่าข้อมูลเหล่านั้นเชื่อถือได้มากเพียงใด

2. ให้แบบฝึกหัดที่นักเรียนได้มีการคิดวิเคราะห์พิจารณา เช่น นำเอาตัวอย่างข้อความบางตอนออกมาให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า หลักฐานที่กล่าวมานั้นเป็นหลักฐานชั้นแรกหรือชั้นที่สอง ผู้เขียนนำข้อมูลเหล่านั้นมาจากไหน ข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพียงใด ผู้เขียนใส่ความคิดเห็นมากน้อยเพียงใด มีการโฆษณาชวนเชื่อมากน้อยเพียงใด เปรียบเทียบข้อความในตอนนั้นกับข้อความในแบบเรียนอื่น

3. ชี้แนะให้นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะตรวจสอบความจริงจากสิ่งที่นักเรียนได้อ่านและได้เห็น นักเรียนจะได้พบว่า เขามีโอกาสที่จะพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ไม่จริงเสมอไป วิธีหนึ่งก็คือให้นักเรียนได้รู้จักเปรียบเทียบข้อความที่ได้จากหนังสือประวัติศาสตร์กับหลักฐานอื่น ๆ

4. ใช้วิธีการสอนแบบอุปมาน ในการสอนแบบนี้ นักเรียนจะสามารถถึงความจริงต่าง ๆ จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และพัฒนาความคิดรวบยอดออกมาได้

ซึ่งในกรณีนี้ครูไม่สามารถที่จะสอนโดยวิธีให้ข้อเท็จจริงหรือสรุปเป็นหลักการให้นักเรียน ในขณะที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่

5. ให้แบบฝึกหัดซึ่งนักเรียนค้นคว้าหาความจริง หรือแสดงปัญหาออกมาได้ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ เช่น

5.1 แสดงหลักฐานจากแหล่งที่มาต่าง ๆ กันและพยายามให้นักเรียนได้สร้างขึ้นมาใหม่

5.2 ให้นักเรียนเขียนประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ ได้ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า วิธีการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ สามารถนำไปใช้ได้กับการสอนสังคมศึกษาในทุกระดับ วิธีนี้ขึ้นอยู่กับทักษะและความพร้อมของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน ทักษะในวิธีการนี้จะพัฒนาขึ้นอย่างช้า ๆ ตามความสามารถ ความสนใจ และระดับวุฒิภาวะ ซึ่งการพัฒนานี้จะต้องเริ่มต้นในชั้นประถมศึกษา โดยใช้วิธีการง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนและพัฒนาทักษะที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในระดับมัธยมศึกษา วิธีการนี้จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิดแบบสร้างสรรค์และการวิเคราะห์วิจารณ์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [15] ได้เสนอ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยดังกล่าวนี้ แนวทางหนึ่ง คือ การจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ดังนี้

3. การจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

1) ขั้นกระตุ้นกระตุ้น เพื่อให้เกิดความสนใจในเรื่องที่จะเรียนรู้ ซึ่งอาจจะทอนผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น การบรรยายภาพตามความเข้าใจของตนเอง การดูวิดีโอทัศน์

2) ขั้นสร้างความตระหนักในสำคัญเรื่องที่เรียน เช่น การตั้งปัญหาในสภาพสังคมที่เกี่ยวข้องให้วิพากษ์วิจารณ์ ข้อดี-ข้อเสีย สาเหตุและผลกระทบ เป็นต้น

3) ขั้นการมีส่วนร่วมในบทเรียน ทั้งด้านการวางแผนการเตรียม การได้แต่ละต้องด้วยประสาทสัมผัสให้มากกว่าการฟัง การเขียน การตอบคำถามตามที่ครูกำหนด

4) ขั้นการไตร่ตรอง นับเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกเป็นทักษะด้านการคิดวิเคราะห์จากข้อเท็จจริง (ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่) ถึงสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วยการนำเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติความเป็นมา หรือ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สอดแทรกอยู่ในสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาให้นักเรียนฝึกทักษะการคิดด้วยคำถามว่า ทำไมและอย่างไร (ไม่ใช่ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ซึ่งเป็นทักษะการจำ)

5) ขั้นตอนการตรวจสอบ เป็นขั้นตอนของการรับรู้สภาพความเป็นจริงนั้นในสังคมรอบตัว ตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง กับความเข้าใจของผู้อื่น รวมทั้งการประเมินสถานการณ์และความเข้าใจที่ถูกต้อง การรับรู้และการแลกเปลี่ยนแนวคิด การปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสังคมไทยให้เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้อง

6) ขั้นตอนการทดลอง หรือการย้อนพินิจถึงประโยชน์ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ โดยรวมเห็นแนวทางปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นคนไทย ที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมหรือการอนุรักษ์และสืบสานความเป็นไทยต่อไป

4. สื่อและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์

นิคม ชมพูหลง [16] กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง มวลประสบการณ์ หรือศูนย์รวมความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่และสามารถศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญ ซึ่งความรู้เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าควรแก่การศึกษา สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร ทะเล สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ อุทยาน สวนสัตว์ ห้องสมุด สำนักวิทยบริการ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำรงชีวิต ตลอดจนข้อมูลข่าวสารสาระความรู้ สารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น วิชาประวัติศาสตร์มีความจำเป็นต้องใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนโดยเฉพาะ เช่น

1. หนังสือเรียนหรือแบบเรียน ในปัจจุบันมีหนังสือเรียนประกอบการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ ทั้งที่จัดทำโดยกระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์เอกชน การเลือกใช้หนังสือเรียนว่าจะใช้เล่มใดจึงจะเหมาะสมขึ้นอยู่กับผู้สอนในการประเมินหนังสือเล่มนั้น ๆ

2. หนังสืออ่านประกอบ โรงเรียนอาจจัดหาหนังสืออ่านประกอบวิชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ ภายใต้การแนะนำของผู้สอน ถ้าไม่มีงบประมาณผู้สอนอาจแนะนำให้นักเรียนไปยืมอ่านจากห้องสมุดได้

3. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ สำหรับหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีอยู่ 2 ประเภท คือ

- 3.1 ประเภทที่เป็นเอกสารหรือลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลาจารึก ตำนานจดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร บันทึกประจำวัน นิทานพื้นบ้าน เอกสารที่จัดพิมพ์โดยรัฐบาลหรือเอกชน ข่าวกจากหนังสือพิมพ์หรือวรรณคดีที่สำคัญ ๆ ซึ่งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์

3.2 ประเภทที่เป็นวัตถุ ซึ่งใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ เช่น เหรียญที่ใช้ในสมัยต่าง ๆ แสตมป์ เครื่องประดับ เสื้อผ้า ภาพถ่าย ภาพวาด เป็นต้น

4. ภาพยนตร์ สไลด์ วีดิทัศน์ วีซีดี สื่อการเรียนการสอนประเภทนี้นักเรียนให้ความสนใจมาก เพราะทำให้คำอธิบายของผู้สอนเป็นรูปธรรมมากขึ้น สื่อเหล่านี้จะมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เช่น การทำสงคราม อุตชีวประวัติ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น เป็นต้น

5. เทปบันทึกเสียง ซีดี ผู้สอนอาจนำเทปบันทึกเสียงคำปราศรัยของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์มาให้นักเรียนฟังประกอบการสอนบทเรียนที่เกี่ยวกับอัฐชีวประวัติหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ผู้สอนสามารถนำเทปบันทึกเสียงซีดีมาเปิดเพลงหรือดนตรีเพื่อเป็นสื่อได้เช่นกัน เพราะเพลงและดนตรีสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสมัยต่าง ๆ

6. แผนที่ การเรียนการสอนวิชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ควรมีแผนที่ ประกอบด้วยแผนที่ที่ใช้ควรเป็นแผนที่ทางประวัติศาสตร์ เช่น แผนที่แสดงให้นักเรียนทราบถึงอาณาเขตการปกครอง ความรุ่งเรืองของราชวงศ์สมัยต่าง ๆ ในอดีต เส้นทางการอพยพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น

7. แผนภูมิแสดงเวลา จะช่วยให้ผู้เรียนเรียงลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง และสามารถใช้ได้เมื่อผู้สอนต้องการทบทวนเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนช่วยกันจัดทำแผนภูมิแสดงเวลา หลังที่ได้เรียนบทเรียนจบแล้ว

8. แหล่งวิทยาการในชุมชน หมายถึง แหล่งวิทยาการในชุมชนที่ผู้สอนสามารถนำมาประกอบการเรียนการสอน ได้แก่

8.1 วัด ผู้สอนสามารถใช้ประกอบบทเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติดนตรี หรือความเจริญรุ่งเรืองของศิลปกรรมได้

8.2 โบราณสถานและโบราณวัตถุ การนำนักเรียนไปทัศนศึกษา โบราณสถานโบราณวัตถุช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพความเจริญในอดีตที่เป็นศิลปวัฒนธรรม และยังเป็นหลักฐานแสดงถึงความสามารถของมนุษย์ในอดีตอีกด้วย

8.3 พิพิธภัณฑ์ การนำผู้เรียนไปชมพิพิธภัณฑ์จะมีความหมายและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างยิ่ง ถ้าหากผู้สอนสามารถนำผู้เรียนไปชมในสาระหรือโอกาสที่ทางพิพิธภัณฑ์ได้จัดรายการพิเศษและรายการนั้นสอดคล้องกับบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่ นอกเหนือจากพิพิธภัณฑ์ สถานแห่งชาติแล้ว ผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

8.4 ห้องสมุดของโรงเรียน มหาวิทยาลัย ส่วนราชการ เมื่อผู้สอนจัดกิจกรรมการอ่าน โดยมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปอ่านหรือค้นคว้าหนังสืออ่านประกอบวิชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์

8.5 วิทยาการหรือบุคคลในท้องถิ่น คำบอกเล่าประสบการณ์ ข้อคิดเห็นของวิทยาการหรือบุคคล เช่น ผู้อาวุโสในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความยิ่งยวดที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุการณ์ในยุคหรือสมัยนั้นได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 ดังกล่าวสามารถปรับใช้กับการจัดการศึกษาในทุกระดับชั้นตั้งแต่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สามารถสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติใช้ตามกระบวนการพัฒนาผู้เรียนได้ดังนี้

1. ขั้นทบทวนประวัติศาสตร์ เป็นการทบทวนความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมเพื่อเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตทางประวัติศาสตร์ โดยการรับรู้และการสัมผัสจากสื่อต่าง ๆ ที่หลากหลาย อาทิ ภาพ แผนภูมิ ข่าวเหตุการณ์ สมุดเยี่ยมโรงเรียน วิดีทัศน์ เรื่องเล่า ตำนาน ฯลฯ แล้วตั้งคำถามให้ผู้เรียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ทำไม เป็นต้น

2. ขั้นวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนแยกแยะข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นออกจากกัน โดยแบ่งผู้เรียนและหัวข้อทางประวัติศาสตร์เป็นกลุ่มช่วยกันระดมสมองเพื่อร่วมกันอภิปราย และอธิบายให้เหตุผลตามความคิดเห็นของผู้เรียนแต่ละคน ผู้สอนอาจใช้เทคนิคการเขียนผังความคิด (Mind Mapping) การลงไปศึกษาหาข้อมูลที่แหล่งวิทยาการในชุมชน ฯลฯ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่รู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

4. ขั้นสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ เป็นการนำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความและสังเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปแบบของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์เป็นเรื่อง ๆ โดยนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณาอธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบอีกครั้ง แล้วจึงสรุปผลสมมติฐานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็นแนวคิดรวบยอดการเรียนรู้จากกลุ่มอื่น ๆ เป็นต้น

5. ขั้นเผยแพร่ประวัติศาสตร์ เป็นการถ่ายทอดผลงานของผู้เรียนที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อนำเสนอในกลุ่มย่อย ๆ ให้เพื่อน ๆ ดิชม และปรับปรุงแก้ไข หรือกระตุ้นหรือเชิญชวนให้บุคคลนอกห้องเรียน เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกในเรื่องราวอันดีงามในอดีต โดยสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปร่วมด้วย เป็นต้น

สรุป

จะพบว่า การจัดการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว เป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีเหตุผล รู้จักคิดหาคำตอบด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะที่สำคัญในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อันมุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ มีวิจารณญาณ และคิดอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ นอกจากการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว ครูสังคมศึกษาอาจจะจัดการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนได้ เช่น การนำไปศึกษาหาความรู้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือแม้แต่การจัดการกลุ่มให้ผู้เรียนลงภาคสนามโดยให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ชุมชน ท้องถิ่นตนเอง แล้วแต่ละกลุ่มก็นำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการกระตุ้นความสนใจและทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ ที่หาได้ในชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเขาให้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). **เพื่อนคู่คิด มิตรคู่ครู แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- [2] ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). **แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : อินทนิล.
- [3] วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : ตลาดาพับลิเคชั่น.
- [4] นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- [5] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). **อารยธรรมไทยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ.
- [6] ดนัย ไชยโยธา. (2534). **หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- [7] วงเดือน นาราสัจจ์. (2549). **ประวัติศาสตร์ : วิธีการและพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- [8] ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- [9] สุนทิตพิพย์ บุญสมบัติ. (2533). **ความหมายและความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษา หน่วยที่ 1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [10] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง จำกัด.
- [11] เฉลิม นิติเขตต์ปรีชา. (2545). **เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- [12] สิริวรรณ ศรีพล. (2552). **การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [13] Mchaffy, George L., Stitton, Thad and Davis, O.L., Jr. (1979). "Oral History in the Classroom", **How to Do it**. Series 2, No. 8 Washington D.C. : National Council for the Social Studies.
- [14] Leonard H. C. (1973). **Teaching Social Studies in Secondary Schools: A Hand book**. New York: Macmillan Publishing.
- [15] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **แนวทางการจัดการเรียนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อสร้างสำนึกความเป็นไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- [16] นิคม ชมพูหลง. (2545). **แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.